

پوهنتون سلام

پوهنځی شرعیات و قانون

پروگرام مسقری تفسیر و حدیث

امارت اسلامی امارات

وزارت تحصیلات عالی

معینت امور علمی

تفسیر موضوعی سورہ الحديد

(رسالہ مسقری)

محقق: ڈاکٹر طارق

اساتذہ کرام: شیخ محمد بن سعید

پوهنتون سلام

پوهنځی شرعیات و قانون

پروگرام ماستری تفسیر و حدیث

امارت اسلامی افغانستان

وزارت تحصیلات عالی

معینیت امور علمی

تفسیر موضوعی سوره الحديد

(رساله ماستری)

محصل: قرارالدین حقجو

استاد رهنما: دکتور نصرمن الله مجاهد

سال: 1401 هـ.ش. 1444 هـ.ق

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

پوهنتون سلام

پوهنځی شرعیات و قانون

دپپارتمنت تفسیر و حدیث

بورد ماستری

تصدیق نامه

محترم قراردین ولد نور محمد ID: SH-MST-97-488 محصل دور پنجم تفسیر و حدیث که رساله ماستری خویش را زیر عنوان: تفسیر موضوعی سوره الحديد به روز پنجشنبه تاریخ ۱۳ / ۱۱ / ۱۴۰۱ هـ ش موفقانه دفاع نمود، و به اساس بررسی هیات تحکیم مستحق ۹۰ (نمره به عدد) نود یو (نمره به حرف) گردید.

موفقیت شان را از الله متعال خواهانیم.

اعضای هیات تحکیم:

ردیف	نام استاد	عضویت	امضاء
۱	دکتور عبدالرحمن شاه	عضو هیات	
۲	دکتور محمد اسماعیل لیبیب بلخی	عضو هیات	
۳	دکتور نصرمن الله مجاهد	استاد رهنما و رئیس جلسه دفاع	

معاون علمی

آمر بورد ماستری

خلاصه بحث

تفسیر موضوعی دارای ویژگی‌هایی از قبیل عالی بودن هدف و عمیق بودن بحث است زیرا در تفسیر ترتیبی، با توجه به گستره وسیع آیات و ابعاد مختلف آنها، مباحث متنوع و گسترده مطرح می‌گردد و این نوع تفسیر از روش‌های معمول و مفید در میان انواع تفاسیر است و با استفاده از آن می‌توان به آسانی به مقاصد و اهداف سوره‌های قرآن کریم پی برد، به همین ملحوظ با توجه به اهمیت فهم محتوا و مضامین سوره «الحدید»، تفسیر موضوعی آن انتخاب گردید و با شیوه بحث کتابخانه‌یی و در روشنی تفاسیر معتبر اهل سنت، این سوره مورد تفسیر موضوعی قرار گرفت. در سوره حدید به موضوع اصلاح عقیده و تربیه اخلاقی توجه شده است و محور این سوره دعوت از جامعه اسلامی به سوی تثبیت حقیقت ایمان در وجود خود با همه مظاهر آن و با ایثار و اخلاص است. نام این سوره (حدید) که به معنای آهن است با موضوع محوری آن کاملاً مناسبت دارد. در مقطع اول این سوره که شامل بیست آیه می‌باشد اهمیت ایمان به الله و خواسته‌های آن بیان شده است و بیان تشریح، تربیت، رهنمایی و ارشاد و ساختن جامعه اسلامی به اساس عقیده ناب، اخلاق کریمانه و شریعت حکیمانه هدف قرار داده شده است. در مقطع دوم بیان معاد و خواسته‌های ایمان به آن می‌باشد و این نکته به بحث گرفته شده که مذمت دنیا به معنای تشویق به ترک آن و انصراف از تلاش برای آبادی آن نیست و نکوهش دنیا در مقایسه به نعمت‌های فراوان آخرت است زیرا الله متعال در آیات متعدد قرآن کریم به تعادل و توازن کار و تلاش برای به دست آوردن نعمت‌های دنیوی و اخروی تشویق نموده است. و در مقطع سوم بیان اهداف بعثت پیامبران بوده که آن‌ها عبارت‌اند از: ارشاد و رهنمایی مردم توسط کتاب، برقراری عدالت اجتماعی در جهان، رهنمایی استفاده از عناصر طبیعی و شناخت مومنان واقعی، و اینکه رهبانیت بدعت است و قرآن کریم، انسان را به مدنیت و اجتماع تشویق می‌کند و از رهبانیت و انزوا منع می‌کند. و اخیراً این که ایمان دارای ثمرات و نتایج خوبی در زندگی می‌باشد که مهم‌ترین آن‌ها عبارت‌اند از: به دست آوردن اجر و پاداش دوچند یا چند برابر، رسیدن به نور و چراغ روشن الهی، مغفرت گناهان و به دست آوردن فضل و امتیاز از جانب خداوند ﷻ - که به هر کس بخواهد آنرا می‌دهد. و فضل و برتری فقط به دست خداوند است و او به هر کسی که بخواهد آن را می‌دهد و فضل خداوند خیلی بزرگ است و به هیچ قوم و قبیله‌ای مختص نیست.

واژه‌های کلیدی: حدید، قرآن، سوره، موضوعی، تفسیر

فهرست مطالب

1	مقدمه
Error! Bookmark not defined.	اسباب اختیار موضوع:
Error! Bookmark not defined.	اهمیت موضوع:
Error! Bookmark not defined.	سوالات تحقیق:
Error! Bookmark not defined.	پیشینه تحقیق:
Error! Bookmark not defined.	مشکلات تحقیق

تمهید

کلیات بحث

Error! Bookmark not defined.	موضوع اول: معرفی تفسیر موضوعی
Error! Bookmark not defined.	موضوع دوم: معرفی سوره حدید
Error! Bookmark not defined.	فرع اول: نام و وجه تسمیه سوره
Error! Bookmark not defined.	فرع دوم: محل و ترتیب نزول
Error! Bookmark not defined.	فرع سوم: تعداد آیات، کلمات و حروف
Error! Bookmark not defined.	فرع چهارم: موضوع و محور اساسی سوره حدید
Error! Bookmark not defined.	فرع پنجم: مناسبات سوره
Error! Bookmark not defined.	فرع ششم: فضیلت سوره حدید

مقطع اول

ایمان به الله و خواسته های آن (آیات 1 – 20)

27	موضوع اول: تسبیح مخلوقات برای خداوند در تمام اوقات و اسباب آن
27	فرع اول: تسبیح تمام کائنات برای خداوند
32	فرع دوم: اسباب و موجبات تسبیح

40	موضوع دوم: دعوت به ایمان، خواسته های ایمان و ثمره آنها (آیات 7 – 12)
40	فرع اول: دعوت به ایمان
44	فرع دوم: انفاق در راه خداوندخواسته ایمان است:
46	فرع سوم: ثمره ایمان و انفاق فی سبیل الله
50	موضوع سوم: نتیجه نفاق و دوری از ایمان (آیات 12 – 15)
0	Error! Bookmark not defined. فرع اول: محروم شدن از نور در روز قیامت
Error!	Error! Bookmark not defined. فرع دوم: دلیل زنده شدن پس از مرگ
Error!	Error! Bookmark not defined. فرع سوم: اجر بزرگ موحدین در قیامت

مقطع دوم

معاد و خواسته های آن آیات 20 تا 25

62	موضوع اول: مذمت زندگی دنیا و تشویق به بهشت (20 – 22)
62	فرع اول: لهو و لعب بودن دنیا و مثال آن
66	فرع دوم: تشویق به بهشت
72	موضوع دوم: خواسته های ایمان به آخرت (22-24)
72	فرع اول: رضایت به قضا و قدر الهی
76	فرع دوم: افتخار نکردن به نعمت های دنیا
79	فرع سوم: اجتناب از بخل

مقطع سوم

هدف بعثت پیامبران و ثمره ایمان به آنان (آیات 25 الی 29)

84	موضوع اول: اهداف بعثت پیامبران
86	هدف اول: ارشاد و رهنمایی مردم توسط کتاب
87	هدف دوم: برقراری عدالت اجتماعی
90	هدف سوم: رهنمایی استفاده درست از عناصر طبیعی

95	هدف چهارم: شناخت مومنان واقعی.....
97	موضوع دوم: تشویق به زندگی اجتماعی و ترک انزوا و رهبانیت.....
102	موضوع سوم: ثمرات و نتایج ایمان به پیامبران
103	اول: به دست آوردن اجر مضاعف
105	دوم: رسیدن به نور.....
107	سوم: مغفرت گناهان.....
109	چهارم: به دست آوردن فضل از جانب الله.....
111	نتیجه گیری.....
113	پیشنهادها.....
115	فهرست آیات.....
122	فهرست احادیث.....
124	فهرست اعلام.....
126	فهرست منابع.....

نتیجه گیری

از آنچه در مورد تفسیر موضوعی سوره حدید طی سه مقطع نوشته شده چنین نتیجه گیری می شود:

1. اصطلاح «تفسیر موضوعی» یک اصطلاح جدید است که بر بعضی از تفسیرهای معاصر اطلاق شده است و در تفاسیر گذشته این نام کمتر به چشم می خورد.
2. تفسیر موضوعی دارای ویژگی هایباز قبیل: عالی بودن هدف و عمیق بودن بحث است زیرا در تفسیر ترتیبی، با توجه به گستره وسیع آیات و ابعاد مختلف آنها، مباحث متنوع و گسترده مطرح می گردد اما در تفسیر موضوعی، عمق اندیشه حکم فرما است، بنابراین موضوع تفسیر، به شیوه ترتیبی، وسیع ولی تا اندازه ای سطحی است و در تفسیر موضوعی محدود اما عمیق است.
3. در سوره حدید به موضوع اصلاح عقیده و تربیه اخلاقی توجه شده است و محور این سوره دعوت از جامعه اسلامی به سوی تثبیت حقیقت ایمان در وجود خود با همه مظاهر آن و با ایثار و اخلاص است.
4. نام این سوره، حدید به معنای آهن است و این اسم با موضوع محوری آن کاملاً مناسبت دارد و این کلمه در سیاق آیه ای آمده که آن آیه از ارسال و بعثت پیامبران و نازل کردن کتاب و ترازوی عدالت با آنان صحبت کرده است و سپس نازل ساختن آهن بر آن عطف شده است و این به گونه واضح راز عطف و اتصال میان آهن را که از آن ترازوی عدالت ساخته می شود و میان بعثت پیامبران و نازل ساختن کتاب های آسمانی به هدف برقراری عدالت به خوبی بیان می کند.
5. در مقطع اول این سوره که شامل بیست آیه می باشد اهمیت ایمان به الله و خواسته های آن بیان شده است و بیان تشریح، تربیت، رهنمایی و ارشاد و ساختن جامعه اسلامی به اساس عقیده ناب، اخلاق کریمانه و شریعت حکیمانه هدف قرار داده شده است.
6. تمام موجودات حیه و غیر حیه چه در آسمان باشند و چه در زمین به نحوی و به طریقه خاصی مشغول تسبیح و یاد کردن خداوند می باشند.
7. چند برابر شدن اجر، رسیدن به نور و بشارت به بهشت جاویدانی از نتایج و ثمره های

انفاق است.

8. قرآن کریم دنیا را در مقایسه با آخرت نکوهش می کند و آن را لهو لعب، زینت و وسیله افتخار میان انسان ها می شمارد و آن را به گیاه مثال می دهد و آن را متاع فریبخوانده است.

9. مذمت دنیا به معنای تشویق به ترک آن و انصراف از تلاش برای آبادی آن نیست و نکوهش دنیا در مقایسه به نعمت های فراوان آخرت است زیرا الله متعال در آیات متعدد قرآن کریم به تعادل و توازن کار و تلاش برای به دست آوردن نعمت های دنیوی و اخروی تشویق نموده است.

10. از خواسته های اساسی ایمان، رضایت به تقدیر است و کسی که به آخرت ایمان دارد باید آن را در عمل پیاده کند و هر مصیبتی که به او می رسد او را از جانب خداند بداند و صبر کند و از خواسته های دیگر ایمان به آخرت این است که انسان مومن به آنچه از نعمت های الهی دست یافته است مغرور نشود و بالای دیگران فخر فروشی نکند و همچنان بخل نوزد.

11. ارشاد و رهنمایی مردم توسط کتاب، برقراری عدالت اجتماعی در جهان، رهنمایی استفاده از عناصر طبیعی و شناخت مومنان واقعی، از اهداف مهم ارسال و بعثت پیامبران می باشد.

12. رهبانیت بدعت است و قرآن کریم، انسان را به مدنیت و اجتماع تشویق می کند و از رهبانیت و انزوا منع می کند.

13. یک طرف اسلام جمع آوری مال را نکوهش می کند و از طرف دیگر به کارهای اجتماعی و رسیدگی به امور مردم ضعیف و بیچاره تشویق میکند، این نشان دهنده تعادل در اسلام است و نکوهش مال در قرآن زمانی است که مال ذخیره شود و در راه خداوند مصرف نشود یا حق آن ادا نشود.

14. ایمان دارای ثمرات و نتایج خوبی در زندگی می باشد که مهم ترین آن ها عبارت اند از: به دست آوردن اجر و پاداش دوچند یا چند برابر، رسیدن به نور و چراغ روشن الهی. مغفرت گناهان و به دست آوردن فضل و امتیاز از جانب خداوند ﷻ - که به هر کس بخواهد آنرا می دهد.

15. فضل و برتری فقط به دست خداوند است و او به هرکسی که بخواهد آن را می دهد.

پیشنهادها

پیشنهاد های من به اداره پوهنتون سلام و به بورد ماستری آن به شکل ویژه و خاص از این قرار است:

1. برای محصلین دوره ماستری بخش تفسیر و حدیث توصیه گردد، تا بخاطر نوشتن پایاننامه تحصیلی شان، یک سوره قرآن مجید را انتخاب نموده و براساس منهج تفسیر موضوعی سوره های قرآن، آن را تفسیر نمایند.
2. یا اینکه یک جمعی از اساتید گرامی بخش تفسیر و حدیث، دست به دست هم داده و تفسیر موضوعی سوره های قرآن کریم را اگر ایشان تکمیل نمایند، یک کار نهایت ارزشمند خواهد بود.
3. تفسیر موضوعی سوره های قرآن مجید (التفسیر الموضوعی لسور القرآن الکریم) که توسط جمعی از متخصصین تفسیر و علوم قرآنی تحت اشراف دکتور مصطفی مسلم نگاشته شده است؛ ترجمه شود.
4. یا اینکه (التفسیر الموضوعی لسور القرآن الکریم) که توسط دکتور محمود طهماز الحنفی به رشته تحریر در آمده است را به زبان های ملی ترجمه نمایند، نیز یک کار نهایت مهم و شایسته تقدیر خواهد بود.
5. تمام سوره های قرآن کریم به شکل موضوعی از طریق محصلان تفسیر موضوعی شود و به حیث یک ذخیره علمی در بورد ماستری آرشیف شود و همچنان به چاپ و نشر آن اقدام شود.
6. رساله های ماستری محصلان به نهاد هایی که به آن ضرورت دارند ارسال شود تا از آنها استفاده مثبت صورت گیرد.
7. به عنوان آخرین پیشنهاد اینکه به غیر از کتب تفسیر سایر کتب و متون معتبر دینی که به زبان عربی میباشند مثل کتب متون احادیث ، فتاوا، عقاید، فقه و غیره را فارغین مقطع ماستری به عنوان رساله ماستری در یکی از زبانهای ملی کشور، ترجمه نمایند، برای خواننده گان، جامعه و خصوصاً برای اهل علم و مطالعه مفید خواهند بود.

بخاطر دسترسی به متن کامل این تحقیق مراجعه شود به:

پوهنتون سلام، کتابخانه مرکزی چهار راهی گل سرخ، سرک کلوله پشته

و یا هم به ایمیل آدرس ذیل تماس گرفته شود:

salamresearchcentre@salam.edu.af